

BURDUR İSMİNİN MENŞEİ

Osman KOÇIBAY*

Burdur isminin menşei hakkında çeşitli rivayetler ve efsaneler mevcuttur.

Eski Yunan Mitolojisinde kahraman Ulis (Aşil)¹, tanrıların gazabına uğrar. Yunanistan'dan kovulur. Yolu Antalya yakınlarına düşer. Geceleri kutup yıldızına bakarak, kuzeye doğru ilerler. Karşısına bir göl çıkar ve o sırada gaibten bir sese ona Rumca ve eski Latince “Ezostas! (Burada dur!)” diye seslenir. Ulis burada durur ve burayı yurt tutar. Selçuklular Anadolu fetihleri sırasında Burdur'u fethederler. Köyün ismini “Ezostas” olarak öğrenirler. Rumca bilmedikleri için manasını sorarlar. “Burada dur” anlamına geldiğini öğrenirler. Buraya yerleşen Türkmen aşiretleri “Burada dur” kelimesini zamanla “Burdur” olarak telaffuz etmeye başlarlar ve bu kelime şehrin yeni ismi olur².

İstasyon civarında bulunan höyüğün ismi “Polydorion”dur. “Polydorion” eski Rumca'da “tarf taşı, taşlık yer” anlamına gelmektedir³. Bizans döneminde de buraya “Polydorion” denilirdi. Bir rivayete göre “polydorion” sözcüğü önce “Polydor” olarak söylenmiş, daha sonra da “Burdur” olarak söylenmiştir⁴.

Kimi kaynaklara göre Burdur yöresinin eski adı “Limobrama” idi. “Limobrama” kelimesi “göl kenti” anlamına gelen “limonobria” sözcüğünden türemiş, sonra da değişerek “Burdur” olarak telaffuz edilmeye başlanmıştır⁵.

Burdur şehrini kuran Türkmen boylarından Kınalı aşireti mensupları burayı bulduklarında, bölgenin güzelliği karşısında “Cennet buradadır” demişler ve “buradadır” sözü zamanla halk arasında “Burdur” haline dönüşmüştür⁶.

* Burdur Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü, Tarihçi.

¹ Rıza ERDEM “**Burdur İline Ait Genel Bilgiler**” isimli eserinde Ulis'in, Yunan mitolojisinde adı geçen yarı tanrı Aşil olduğunu yazmaktadır. Aşil; ölümlü bir baba olan Peleus ile bir tanrıça olan Thetis'in oğlu olan yarı tanrıdır. Dünyanın en büyük savaşçısı kabul edilir. Yunan mitolojisinin en önemli kahramanlarından biridir. Truva Savaşı'nın Grek kahramanlarının başında gelmekte ve Homeros'un İlyada mitolojik eserinde Greklerinin en büyük savaşçısı olarak baş karakterdedir. (Bkz. Rıza ERDEM, Burdur İline Ait Genel Bilgiler, Yayınlanmamış Daktilo Eseri, Burdur 1946, www.kocibay.net/riza_erdem.html).

² Burdur 1967 İl Yıllığı, s.109

³ a.g.e.,s.110

⁴ Yurt Ansiklopedisi, s.1547

⁵ Burdur, Burdur Valiliği, İstanbul 1955, s.90

⁶ İsa Kayacan, Burdur Hatırlamaları, 2. Baskı, Ankara 1991, s.10

Bir rivayete göre de, 1071-1100 yıllarında Türkmen boyunu Kınalı aşireti doğrudan Psidia'ya gelerek "Polydorion" ismi ile anılmakta olan Burdur'a yerleşir ve diğer Türk boyları gibi çadır hayatı yaşamaya başlar. Civara yerleşmiş başka bir aşiretin beyi, Kınalı aşiretini ziyarete gelir ve yaklaşık 200 çadırın düzenli yerleşimi karşısında çok etkilenir. Duyularını "Ne güzel tirkemiş, ne güzel tirkemiş"⁷ sözleri ile ifade eder. Bu söz aşiret halkının dilinden düşmez ve "Tirkemiş" yeni yurdun adı olur⁸.

Çay kenarındaki düz alanda kurulan Tirkemiş sel baskınlarından ve çevresindeki bataklıklar nedeniyle de sıtımadan etkilenirler. Aşiret reisi aile reislerini de yanına alarak yeni yer aramaya başlarlar. Yine çay kenarında Alan Pazarı mevkiinin yeni yerleşim merkezi olarak uygun olduğuna karar verilir. Aşiret reisi aile reislerini "Sen burada dur!, sen burada dur!" diyerek yerleştirir. "Burada dur" sözü zamanla aşiret halkı arasında "Burdur" olarak telaffuz edilmeye başlanır⁹.

Başka bir rivayete göre Burdur'un ilk sakinleri, yerleşmek için uygun bir yer ararlarken, içlerinden bir heyet bazı denemelere girişir. Elleri bir ciğer alarak, göl kıyısına bırakırlar ve ikinci gün bakarlar ki, ciğer kokuşmuş. Başka bir ciğeri bugünkü bağ ve bahçelerin bulunduğu yere koyarlar ve bu ciğerde, üç gün sonra kokuşur. Buranın da yaşamaya elverişli olmadığını gören heyet, bu defa ciğeri Alan Pazarı (Bugünkü Ulu Cami)'nin bulunduğu yere koyarlar. Ciğer burada sekiz günde kokuşur. Bu olay üzerine en sıhhi ve elverişli yerin burası olduğunu anlayarak, "Burada durulur" derler. Bunun üzerine şehrin adı "Burdur" olur¹⁰.

Rivayete göre Selçuklular, Anadolu'yu ele geçirip Konya'yı başkent yaptıkları sırada, Selçuklu Sultanı bir düş görür. Düşünde atalarından biri¹¹ ona; "Er geç bu toprakların tümü senindir. Yarından tezi yok, atını güneybatıya sür. Biz sana dur deyinceye kadar ilerle!" der. Sultan atına atlar, yollara düşer. Pek çok yeri ele geçirir. Bir gün ilerlerken "Burada dur" diye bir ses duyar. Düşünü hatırlayarak durur. Durduğu yerde bir kasaba kurulur. Adı da "Burada dur"dan esinlenerek "Burdur" olur¹².

⁷ Tirkemiş: Sıra sıra dizilmiş, intizamlı, düzenli.

⁸ Yusuf Ekinci, Burdur, Ankara 1995, s.24

⁹ aynı yer.

¹⁰ İzzet Erbay, burdur İli İskan Tarihi ve Yer Adları, İ.Ü. Edebiyat Fak. Mezuniyet Tezi, İstanbul 1967, s.62

¹¹ Mehmet Önder'in İstanbul 1982 basımlı "Şehirden Şehre I" isimli eserinde Selçuklu Sultanı'nın düşünde gördüğü kişinin "Nur yüzlü, ak sakallı bir Türkmen kocası" olduğu belirtilmektedir.

¹² Kayacan, a.g.e., s.10

Halk arasında anlatılan bir rivayete göre de, Horasan'dan Anadolu'ya göç eden bir Türkmen aşiretinin âmâ, yaşlı reisi vardır. Aşiret, şehrin şimdiki bulunduğu yere geldiğinde yaşlı reis oğluna seslenir: “Oğul burnuma güzel kokular gelir. Anlaşılan burası hem sulak, hem de bağlık bir yerdir. Burada dur, burada ilini kur!” der. Bu yerin adı da zamanla “Burdur” olarak değişir¹³.

Osman Gazi dönemine ait bir rivayete göre ise; Burdur şöhretli bir devlet ileri geleninin ismidir. Burdur yöresi o güne kadar “Türkmen Halis” ismiyle anılmıştır. Burdur'un Osmanlı Devleti hâkimiyeti altına girmesi ile Osman Gazi'nin hizmetinde ve soylu bir kimse olan “Burdur” ismindeki zatın ismine izafeten, ele geçirilen şehre “Burdur” ismi verilmiştir¹⁴.

Osmanlı Devleti dönemiyle diğer bir rivayette, Yavuz Sultan Selim Han dönemine aittir. Osmanlı şehzadelerinden Korkut Han'ın biraderi Yavuz Sultan Selim Han saltanat kavgaları dolayısıyla Teke Beyi Kasım'ı takip kumandanı olarak Burdur'da olduğu bilinen Korkut Han'ı yakalatmak için gönderir. Teke Beyi Kasım halkı halen “Sultan Ere (Sultan Nerede?)” ismiyle anılan derede toplar ve halka Korkut Han'ın nerede olduğunu sorar. Halkta cevap olarak “Buradadır” der. “Buradadır” sözü zamanla “Burdur” olur¹⁵ (Metnin aslı ve çevirisi için bkz. Ek-1).

Burdur kelimesinin “Bordür”den geldiği söylenir ki, bor bir nevi taraf ve topraktan müteşekkil bir saha olması itibariyle, civardaki Uluborlu ve Keçiborlu taraflarındaki halk Burdur ve civarını kastederek “orası da bordur” yani “buralar gibidir” şeklinde bir ifade kullanmışlardır. Bu söyleyiş zamanla “Burdur” şekline dönüşmüştür¹⁶.

¹³ Mehmet Önder, Şehirden Şehre I, İstanbul 1982, s. 214

¹⁴ Rumi 1330 Salname-i Konya Vilayeti, s.288. Bu rivayetin hiçbir geçerliliği yoktur. Zira Burdur Osmanlı hâkimiyetine Osman Gazi'nin vefatından yaklaşık 65 yıl sonra 1391 yılında Yıldırım Beyazıt Han döneminde girmiştir.

¹⁵ 1926-1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, s. 734. 1967 Burdur İl Yıllığında; Korkut Han'ı yakalamaya gelen Teke Beyi Kasım halkı toplar ve Korkut Han'ın nerede olduğunu sorar. Bu soruş şekli çok şiddetli ve celallidir. “Sultan Korkut ere buldur!... Buldur!” diye defalarca bağırır. Hatta Burdur Beyi'ni halkın huzurunda kırbaçlattığı rivayet olunur. Orada bulunanlara “Buldur” kelimesi o kadar tesir etmiştir ki, buranın isminin “Buldur” olarak bu hadiseden geldiği rivayet olunur.(Burdur 1967 İl Yıllığı, s.110).

Halen yöre halkı arasında Burdur ismi “Buldur” olarak telaffuz edilmektedir. Ayrıca Avrupalı seyyah ve yazarlarda Burdur'u eserlerinde ‘Buldur’ olarak yazmışlardır. Bu konuda bkz. Bilal Şimşir, İngiliz Belgelerinde Atatürk, Cilt 1, T.T.K., Ankara 1973, s.342.

¹⁶ 1967 Burdur İl Yıllığı, s.110

Burdur isminin halen dilimizde kullanılan ve caddelerin kenarlarındaki taşlara verilen isim bordürden geldiği de rivayet olunmaktadır¹⁷.

Naci Kum ise “Burdur” kelimesinin anlamı ile ilgili üç değişik tanım yapmıştır. Bu tanımlara göre;

1. Bur-dur: Bur (koku) ile dur (rabt edatından)18 teşekkül etmiş öz Türkçe bir kelimedir.
2. Bul- dur: Bul (kıymet, değer) ile dur (rabt edatından) teşekkül etmiş bir kelimedir.
3. Buldur: Damla anlamındadır¹⁹.

“Burdur” isminin “Burada dur”dan geldiği, bu deyim yer aldığı rivayetlerin fazlalığından anlaşılmaktadır. Ancak bu rivayetlerin sadece Selçuklular dönemine ait olanlarının doğruluk payı büyüktür. Zira Hamidoğulları zamanında (Hicri 725- Miladi 1325) Burdur’a gelen ünlü Arap seyyahı İbn-i Batuta Burdur’un ismini **بیردیر** (Birdir) olarak yazmıştır. Bu nedenle Hamidoğulları ve daha sonraki dönemlere ait rivayetlerin hiçbir geçerliliği yoktur.

¹⁷ aynı yer.

¹⁸ Rabt Edatı: Cümleleri lüzumlu edatlarla birbirine bağlamak.

¹⁹ Naci Kum, Burdur İli , Ülker Dergisi, sayı 2, II. Kanun 1937, s.6

جنكيزك قهر و ظلمندن بيزار اوله رق غربه دوغرى هجرته مجبور اولانلر مياننده (قینالی
عشیرتی) نامیاه معروف بر عشیرت كلوب بوحوالیه (یا یلاق) وشمدیكى جامع كبرك

تورکیه جمهوری

۷۳۴

بولوندینى محلی بازار اتخاذا ایدرك بوردوره مذکور عشیرت طرفندن ایلک اوکجه (آلاک
پازاری) اسمی ویرلشدر . بعدالزمان اشبو بازار وسیله سیله کندیلرینی ثابت بر یورد
اطرافنده طویلامق احتیاجنی حس ایدن افراد عشیرت ، ابتدا (درت آتیلی تکهسی) ایله
(حمام بندی) جوارنده توطن ایتشلر سده داغلردن این صولرک استیلا وهاجندن راحت
ایده میه رک قره سکر ، حاجی احمد ، دیوانیا ویکجه محله لینی تأسیس ایلشرو (قره فیا) محله سنی ده
بوسره ده وجوده کتیر مشلردر . (چشمه باشی بیکاری) نک [قد عمر البتا علی بن حمزه الطیب السلطان
قورقودخان غفرالله له ولی الیه فی غره شهر رمضان المبارک سنه تسع مائة و سبع] صورتنده کی
چفته خطلی کتابه سندن مذکور چشمه نک (۹۰۷) تاریخ هجر بسنده قورقودک طیبی علی بن حمزه طرفندن
اعمار ایدلیکی آکلاشلمسینه نظراً بوردورک بو تاریخدن چوق اول تأسیس ایتش بر مملکت
اولدیفته قناعت کتیرمک ضروری کورونیور / عشیرت افرادی هنوز (درت آتیلی تکهسی)
موقعندن یکی تأسیس اولنان محله لره نقل ایتزدن اول بر آرهلق (تیرکه مش) [عشیرت
اوچیلرینه بو محله اهدا ایدلسیله ترکیشدن غلط ، مکان افاده ایدر اسم محرف اولسه
کر کدر] نامنی طاشیان قصبه نک جوارینه فرار ایدن قورقودی قوغالایان تعقیب قوماندانک
(سلطان نره ده ؟) ، [سلطان نره نامیله بر محل مخصوص الآن موجوددر] سزانه
جواباً اهالینک (بورده در) سوزندن محرف اوله رق قصبه نک بالاخره بوردوراسمیله شهرتیب
اولدیفته جمله روایات متواتره دندر .

1926-1927 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, s. 733 - 734.

Cengiz²⁰'in kahır ve zulmünden bîzâr olarak garbe doğru hicrete mecbûr olanlar meyânında Kınalı Aşireti namıyla maruf bir aşiret gelip bu havaliye yaylak ve şimdiki Câmî'-i Kebir'in²¹ bulunduğu mahalli pazar ittihâz ederek Burdur'a mezkûr aşiret tarafından ilk önce Alan Pazarı²² ismi verilmiştir. Ba'de-z zaman işbu pazar vesilesiyle kendilerini sabit bir yurt

²⁰ Cengiz Han: Doğum adıyla Temuçin (Anlamı: demirci) (1162 – 18 Ağustos 1227). Moğol Börçigin ailesinden siyasetçi, asker ve han. Moğol kabilelerini buyruğu altında birleştirerek Moğol İmparatorluğu'nu (1206-1368) kurmuştur.

²¹ Cami-i Kebir: **Burdur Ulu Cami**

²² Alan Pazarı: **Bugünkü Ulu Cami ve çevresi**

etrafında toplamak ihtiyacını hisseden efrâd-ı aşiret, ibtidâ Dört Ayetli Tekkesi²³ ile Hamambendi civarında tavattun etmişlerse de dağlardan inen suların istila ve tehâcümünden rahat edemeyerek Karasenir, Hacı Ahmed, Divanbaba, Yenice Mahallelerini tesis eylemişler ve Karakaya²⁴ Mahallesi'ni de bu sırada vücuda getirmişlerdir. Çeşmebaşı Pınarı²⁵'nin

[قد عمر البتا علي بن حمزه الطيب السلطان]

قورقودخان غفرالله له ولى الديه فى غرة شهر رمضان المبارك سنة تسع مائة وسبع

(Kad ammare-1 bina Ali Bin Hamza et-tabib-üs Sultan Korkud Han Gaffarallahü lehü veliyüddine fi ğarra-i şehri ramazan-ül mübarek sitteten tisa mietün ve seba)²⁶ sûretindeki çifte hatlı kitâbesinden mezkûr çeşmenin 907 tarih-i hicriyesinde Korkut²⁷, un tabibi Ali bin Hamza tarafından imar edildiği anlaşılmasına nazaran, Burdur'un bu tarihten çok evvel tesis etmiş bir memleket olduğuna kanâat getirmek zarûrî görünüyor. Aşiret efrâdı henüz (Dört Atlı Tekkesi) mevkiinden yeni tesis mahallelere nakletmezden evvel bir aralık Tirkemiş (Aşiret okçularına bu mahallin ihdâ edilmesiyle terkişten galat, mekân ifâde eder ism-i muharref olsa gerektir.) namını taşıyan kasabanın civârına firâr eden Korkud'u koğalayan takîb kumandanının Sultan Nerede?, (Sultan Nere namıyla bir mahal mahsus alan mevcuttur.) su'âlîne cevaben ahalinin (Buradadır) sözünden muharref olarak kasabanın bilâhere Burdur ismiyle şöhreyâb olduğu da cümle-i rivâyet-i mütevatiredendir.

²³ Dört Ayetli Tekkesi: **Dört Ayaklı Tekkesi. Burdur Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü'nün yan tarafında bulunmaktadır.**

²⁴ Karakaya Mahallesi: **Bu mahalle ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.**

²⁵ Çeşmebaşı Pınarı: **Günümüzde Çeşmedamı Çeşmesi olarak bilinir ve söylenir.**

²⁶ Türkçesi: **Sultan Korkud Han (Dinin velisi Allah O'na mağfiret etsin)'ın doktoru Ali bin Hamza (Hamza oğlu Ali) tarafından Mübarek Ramazan ayının nurunda dokuzyüz yedide tamir edildi. Miladi 1501 yılının Ekim ayı'nda tamir edilmiştir.**

²⁷ **Korkud Han:** (1467 - 1513). Sultan II. Bayezid'in şehzadesi ve Yavuz Sultan Selim'in ağabeyi. Tahta çıkışında babasına önemli bir desteği olmuştur. II. Bayezid'in tahta çıkması için, onu temsilen görev almıştır. Yavuz Sultan Selim ile aynı anneden doğan Şehzade Korkut, önceleri kardeşinin padişahlığını tanımış fakat sonradan isyan etmiştir. Şehzade Korkut 1467'de Amasya Sarayı'nda doğdu. İstanbul'da Fatih Sultan Mehmed'in sarayında iyi bir eğitim gördü. Arapça, Farsça öğrendi. Dedesinin vefâtı (1481) üzerine, babası İstanbul'a gelinceye kadar saltanat kaymakamlığı yaptı. 1491'de merkezi Manisa olan Saruhan Sancakbeyliği'ne tâyin olundu. 1502'de, Amasya Sancakbeyi Şehzâde Ahmed'in îtirâzıyla, merkezi Antalya olan Teke Sancakbeyliği'ne gönderildi. Isparta ve Burdur çevresinde kendisine bağlandı. Osmanlı denizciliğinin gelişmesinde katkısı oldu. Velihtlik meselenin ortaya çıkması üzerine, tekrar Saruhan'a tâyin isteği kabul edilmedi. Babası ve Sadrâzam Hadım Ali Paşa'nın, Şehzâde Ahmed'in veliahtlığına taraftar olmaları gibi sebeplerle İstanbul'la arası açıldı. 1509'da hac bahânesiyle Antalya'dan Mısır'a gitti. Mısır'da Memluk Sultanı Kansu Gavri tarafından parlak merâsimlerle karşılanması, babasını kızdırdı. Bağışlanması üzerine 1511'de Antalya'ya döndü. Kardeşi Selim'in, babasına karşı hareketi üzerine Manisa'ya, sonra da gizlice İstanbul'a gitti. Yeniçerilerden, pâdişâhlık için aradığı desteği bulamadı. Babasının yerine geçen kardeşi Yavuz Sultan Selim'in pâdişâhlığını tanıdı. Saruhan Sancakbeyliği'ne tâyin edildi. Yavuz Sultan Selim, ağabeyinin fikrini öğrenmek için, bâzı devlet adamlarının ağzından pâdişâh olmasını arzu eder tarzda mektuplar yazdırdı. Şehzâde Korkut'un, mektuplara müspet cevaplar vermesi üzerine, Manisa kuşatıldı. 1513'te Bergama yakınlarında yakalanan Korkut, Bursa'ya götürülürken Emet yakınlarında Eğrigöz'de öldü. Bursa'da Orhan Gâzi Türbesi civârına defnedildi.